

РАЗКАЗЪТ НА КОМПОЗИТОРА

С Александър Новак разговаря Анелия Радомирова

Защо един млад полски композитор кани български писател за автор на либретото на операта си и какво е общото между тях? Много ли е нужно, за да се прекратят границите между държавите, езиците и културите? Може ли изкуството да спаси някого? Разговорите с творците Георги Господинов и Александър Новак са опит за отговор на тези въпроси.

Space Opera е съвременна опера, която представя първия полет към Марс на една брачна двойка. Някои оцениха либретото на Георги Господинов като не особено изтънчено. Не липсваха смесени чувства и в отзивите на критиците и зрителите. Едни критикуваха либретото, други – музиката или сценографията. Но въпреки всичко операта бе приета с интерес. Усилията на двамата творци и работата на сценографката и режисьорката доведоха до впечатляващ резултат – спектакъл, който е предизвикателство за зрителите. А само артистичните предизвикателства прокарват пътя към нови постижения.

Александър Новак е роден през 1979 г. в Гливице. Музикалните критици го смятат за интересен композитор от младото поколение, често използващ постмодернистични стратегии, като експериментиране, смесване на жанровете, наративност, „животоописание”... Освен с композиране на музика, той се занимава с преподавателска дейност – работи като главен асистент в Института за композиция, дирижиране

и теория на музиката при Музикалната академия в Катовице. Случайно чува по радиото интервю с Георги Господинов и това го мотивира да убеди българския писател да напише либрето за операта, която иска да създаде. Така започва сътрудничеството между двамата. Плод на съвместната им работа е „Space Opera“, чиято премиера се състоя в „Театър Велки“ в Познан на 14 март 2015 г.

Анелия Радомирова: Операта е комбинация на две изкуства – литературата и музиката и това е поводът за нашия разговор. „Space Opera“ е среща на двама творци: български писател и полски композитор. В българската литература след 1989 г. творчеството на Господинов се причислява към постмодернизма, същите творчески стратегии можем да забележим и във Вашата музика – цитати, кратка, но изразителна фраза, смесване на жанровете. Тя също е определяна като постмодернистична. И двамата имате силен дебют, ценени сте от критиците, събуждате у някои от тях негативни емоции, което пък е характерно само за талантливите творци. Разликата във възрастта ви е само 11 години – Господинов е роден през 1968 г., Вие – през 1979. Има и други съвпадения, като например изненадващото за мен в творчеството на един композитор „животоописание“... Каква е причината полски композитор да предложи на български писател (много известен в родината си) написването на либрето за операта му?

Александър Новак: Сътрудничеството ни започна случайно, но не случайно бях убеден, че Георги е чудесен избор за автор на либретото. Когато той беше гост на фестивала „Конрад“, чух негово интервю по радио „Тройка“. Говореше за писателските си стратегии и преди всичко за своята идея за драматургия. Това бе причината да му напиша е-мейл и да го попитам дали проявява интерес да си сътрудничим. И от дума на дума стигнахме до идеята за написване на либретото. В интервюто той

говореше за това, което и мен много ме привлича – за фасетъчността и множествеността от истории, които незабелязано изграждат смисъла. Не е казано направо защо една или друга комбинация от образи или истории, на пръв поглед абсолютно несвързани помежду си, се намират една до друга, но с времето откриваме нещо общо, някаква връзка между тях. Смисълът изплува едва след прочитането на книгата или след прочитането на всички истории и сюжетни линии, които са представени в книгата или драматичната творба. Именно тази множественост на темите ми се стори интересна идея за либрето.

А.Р.: Имаште ли някаква предварителна представа какво трябва да бъде либретото?

А.Н.: Не, в началото изобщо няхахме понятие какво ще включва. Обмисляхме адаптация на някои от неговите драматургични текстове – „Апокалипсисът идва в 6 вечерта” или „D.J.”. Но аз мислех, че ще е по-интересно, ако създадем нещо изцяло ново. И двамата по това време случайно попаднахме на информация за намеренията на американската частна фондация „InspirationMars” да изпрати след известно време на Марс семейна двойка, за да види дали човекът ще се справи с това пътуване и как ще го понесе. И тази идея ни запали.

А.Р.: Разбирам, че Ви е вдъхновила космическата тематика? От нея Господинов също черпи във „Физиката на тъгата”. В едно Ваше интервю казвате, че някога сте се увличал по физиката, дори сте искал да станете учен. Случайност ли е, че и двамата се интересувате от техника и от космическата тематика?

А.Н.: Не е случайност, щом сред медийния шум се улавят подобни неща. Науката все още е в кръга на моите интереси и зная, че и Георги навремето е харесвал филма на Кубрик „2001: Космическа одисея”. И на мен този филм ми е доста близък. Трябва да има нещо в него,

щом и двамата сме впечатлени от произведение, което е жанрово многозначно, съдържа плетеница от истории и засяга по оригинален начин най-важните проблеми в живота.

А.Р.: Именно, става дума за най-важните въпроси. Дали това е проблемът – нашият стремеж да трупаме знание или че ни измъчва загадката на съществуването? В едно от интервютата си говорите за своята страст към науката, споменавате, че Ви занимава загадката на съществуването, същия проблем можем да забележим и във „Физика на тъгата“ на Георги. В този роман в действителност става въпрос за дълбините на душата ни. Нещо, което забелязваме и в „Space Opera“. Струва ми се, че точно тук двамата се срещате.

А.Н.: Мисля, че да. Тази насока личеше още в нашите е-мейли. По време на писането на либретото и след приключването на първата версия, когато нанесохме някои поправки, имах усещането, че се разбираме много добре. Не трябваше да обяснявам на Георги защо повдигам някои въпроси. По време на работата над операта диалогът ни беше много оживен, което се оказа много интересно.

А.Р.: Мисля си за репликата на Ева в последните актове на либретото: „Отговорът е любовта. Адам: А какъв е въпросът? Ева: Животът. Животът е въпросът...“¹.

А.Н.: Да, и аз харесвам този момент.

¹ Преводът от полски на български е мой – А.Р. [дата на достъп: 06.06.15], http://www.opera.poznan.pl/media/uploaded/SPACE%20OPERA/spaceopera_libretto.pdf.

А.Р.: Нямам представа как протича творческият процес у композитора. Господинов е автобиографичен. „Животоописането“ е и Ваша творческа стратегия – споменавате в едно интервю, че сте преодолял творческа криза, черпейки от личните си емоции. И двамата подчертавате значението на емоциите и искате също да установите контакт с емоционалния свят на адресата, но същевременно сте дистанцирани. Фразата на Господинов е кратка, лаконична, експресивна. Критиците характеризират и Вас по същия начин. Чест мотив у Господинов е самотата и изоставянето. Според мен и във Вашите произведения също се долавя чувствителност към тези теми. Как се почувствахте при създаването на „Space Opera“ – беше ли либретото достатъчно вдъхновяващо за Вас или черпехте и от личните си емоции?

А.Н.: Интересен въпрос. Не съм сигурен дали съм в състояние да осъзная това. В музиката е трудно да се посочат автобиографични мотиви, няма текст, който слушателите да разбират. Текстът е многозначителен и отворен за интерпретации. А когато музиката се съчетава с текст, това е още по-трудно, защото композиторът много рядко посяга към собствен текст. Бих подчертал, че при тази опера имах до известна степен влияние върху окончателния вид на либретото, тя беше плод на едно истинско сътрудничество. Вярно е, че Георги е автор на либретото, но пък количеството разменени е-мейли по време на работата ни, както и преди Георги да започне да го пише, беше огромно. Нашата кореспонденция беше наистина задълбочена. Говорехме за възможните теми, за посоките на развитие на действието. След като Георги написа първия вариант, имах няколко чисто технически забележки относно функционирането на текста като оперно либрето, тъй като това е много специфичен жанр, изискващ по-различен подход към времето в сравнение с драмата. Имах също така съмнения относно съдържанието. Обсъждахме промените – понякога малки, понякога по-значителни. Струва ми се, че текстът на

операта, въпросите, които повдига на различни равнища, са ми много близки и бих се подписал под него с удоволствие. В този смисъл в него има и автобиографичен мотив.

А.Р.: За мен като литературовед е интересна взаимовръзката между слово и музика. Струва ми се, че музиката е изкуство, което предполага една съвсем различна перцепция, обръща се към други сетива. По-трудно е да се превърне в текст. Разказвайки за нея, ние значително я редуцираме. Българската писателка Емилия Дворянова, която е с музикално (и философско) образование и свири на пиано, написа книга със заглавие „Концерт за изречение”. Вие също пишете кратки текстове към своите произведения. Съавтор сте на либретото на първата Ви камерна опера. Като композитор как бихте определили отношението между слово и музика? „Роман за едно изречение”? Или може би ще напишете музика като отговор на този въпрос? Ако трябва да изразите музикалността на словото или емоционалната наративност на музиката, ще кажете ...

А.Н.: Ще кажа, че това е тема за докторат или за интердисциплинарен симпозиум. Не знам дали съм в състояние да кажа нещо смислено сега, освен да констатирам, че по някаква причина много ме привлича съчетанието на музика и текст. Вероятно заради това, че като композитор най-много ме интересува нарацията: линията, която преминава от един към друг момент и води до кулминация в някакъв ключов момент. Това е редица от напрежения, които нарастват, съгъстват се и се разрешават... Може да ги оприличим на нарацията в писмения текст. Не винаги е така, но в моя случай мисля, че може да се улови подобен наративен смисъл в музикалното произведение. Колкото до конкретните връзки между словото и музиката, ситуацията е трудна; опитът за намиране или изграждане на конкретни аналогии е рискован. Словото може да се разбира по различен начин, но в сравнение

с музиката има по-малък интерпретативен обем. Както и перцептивен. Това също поражда интересни ситуации...

АР.: Музиката стига до нас, до подсъзнанието ни, има неинтелектуални елементи. Езикът в известен смисъл също не е изцяло интелектуален, макар че психолозите и психоаналитиците твърдят, че съдържа елементи от психиката ни, дълбините ни...

А.Н.: Аз приемам твърдението, че културата произлиза от разказ.

А.Р.: И всяка култура си има своите разкази в различни варианти.

А.Н.: Именно. Струва ми се, че в началото на съзнанието и творчеството, сигурно е бил някакъв разказ. Тези, които са се запазили – митични или по-късни – имат общ код за много култури. Това ни разкрива някакви истини за света.

А.Р.: Словото има своя музикалност. От уроците по теория на литературата знаем за различните стихотворни стъпки и стихосложения. Различни са във всеки език.

А.Н.: Мелодията на езика се е превърнала някога в мелодия на пеенето. Струва ми се, че произходът на музиката е в потока на речта.

А.Р.: Поезията произхожда от музиката. Думата ‘лирика’ произлиза, както знаем, от ‘лира’. Първите стихове са възникнали в устното народно творчество под акомпанимента на лира.

А.Р.: Господинов е сантиментален и носталгичен в текстовете си. Мисля, че е ценител на мига, опитва се да го улови, да спре времето в произведенията си. Имам чувството, че и Вие се опитвате да правите същото... Например в анотацията към „Чернокосо момиче в черна спортна кола” сте уловил точно един миг. Същото чувство

имам, когато слушам и други Ваши произведения. И именно тук е искрата, онова, което привлича в музиката.

А.Н.: Да, за мен това е важно. След като чух интервюто с Георги, веднага си купих неговите книги, които бяха преведени на полски, и ги прочетох. Имах чувството, че това са разкази, написани като речев поток, с няколко важни кулминационни момента...

А.Р.: Настроението трае може би час... минава, но оставя характерния вкус на живота, като след изпит в слънчев следобед портокалов сок... Мимолетността и смисълът на живота... Къде виждате разрешение на човешките страдания, желания?

А.Н.: Не виждам разрешение. Светът не трябва да се спасява. Той сам потъва и се спасява. Разбира се, изкуството ни дава някакви рамки. Но изкуството може да спаси само мига.

А.Р.: На премиерата на полския превод на „Естествен роман“ през 2009 г. зададох на Господинов наивния въпрос: дали смята, че изкуството ще спаси света. Вие какво ще отговорите?

А.Н.: Не смятам, че изкуството може да спаси света. Но може да даде чувството за участие в процес с много по-голям мащаб от отделния човешки живот.

А.Р.: Знаете ли какво отговори Господинов?

А. Н.: Не.

А.Р.: Каза: „Да“!

А.Н.: Може и да е прав...

Nowości Wydawnictwa UKSW

- Jerzy Stochmiątek,
Kryzysy życiowe osób dorosłych
- Dietrich Benner,
Pedagogika ogólna
- Kazimierz Pawłowski,
Medytacje platońskie. Rozważania filozoficzne na kanwie dialogów Platona
- Bartosz Koziński, Radosław Zenderowski,
Uwarunkowania polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej

Więcej informacji na stronie: www.wydawnictwo.uksw.edu.pl